

IMPACTUL CRIZEI ECONOMICO-FINANCIARE ASUPRA ARIERATELOR DIN ECONOMIA ROMÂNESCĂ

Prof. univ. dr. Ion GHIZDEANU – Președinte
Comisia Națională de Prognoză

<p>Rezumat</p> <p>Reducerea arieratelor reprezintă o componentă prioritară a politicilor publice, destinate restrukturării sectorului întreprinderilor de stat și pentru asigurarea stabilității macroeconomice. Dar atenția se îndreaptă cu deosebire către plățile bugetare restante și mai puțin spre celelalte categorii.</p> <p>De aceea, articolul își propune să prezinte o analiză a dinamicii și structurii plăților restante prin corelare cu rezultatele economice.</p>	<p>Abstract</p> <p>Arrears' reduction represent a main component of the public policies aimed at restructuring state owned enterprises and ensuring macroeconomic stability. But the focus is especially on budgetary remaining payments and less on the other categories.</p> <p>Therefore, the paper is aimed at presenting an analysis of the dynamic and structure of the remaining payments in correlation with economic performances.</p>
<p>Cuvinte cheie:</p> <p>√ plăți restante, arierate, ponderea în PIB a plăților restante, plăți restante interîntreprinderi</p>	<p>Keywords:</p> <p>√ remaining payments, arrears, remaining payments as share in GDP, remaining payments between enterprises</p>

1. Semnificația macroeconomică a plăților restante (arieratelor)

Plățile restante, și mai ales arieratele, care reprezintă plăți restante cu o vechime mai mare de 90 de zile, calculate de la data scadenței, constituie o componentă a afacerilor cu multe semnificații macroeconomice. În primul rând, dinamica temporală a acestora oferă o imagine a competitivității profitabilității sectorului privat, care în condițiile pieței ar trebui să aibă un volum redus de arierate. Din această perspectivă nu trebuie uitat că un volum mare de plăți restante ilustrează și un comportament necorespunzător din partea mediului de afaceri, respectiv de a utiliza surse financiare convenite altora – furnizori, bugetul general consolidat, salariați și alte persoane fizice – pentru activitatea proprie, în locul unei creditări obișnuite. Un astfel de comportament reduce viteza de circulație a banilor cu impact direct asupra creșterii economice.

Cu privire la impactul plăților restante asupra vitezei de circulație a banilor, trebuie precizat că arieratele interîntreprinderi au fost considerate de Acad. Emilian Dobrescu ca un element decisiv al distorsiunii monetare care alături de ponderea economiei subterane în PIB determină mărirea vitezei de circulație a banilor.¹

Macroeconomic, creșterea arieratelor, și cu deosebire a acelor către bugetul general consolidat, majorează deficitele bugetare. Nu este vorba de impact metodologic direct, ci de faptul că se reduc veniturile bugetare și pentru menținerea sustenabilității finanțelor publice vor trebui restructurate cheltuielile publice.

În acest context trebuie subliniată și componenta pozitivă a plăților restante, respectiv rolul lor în reducerea efectelor crizei mondiale economico-financiare sau a evoluțiilor conjuncturale negative din mediul economic intern sau extern. Sectorul real privat nu putea răspunde la criză decât în două moduri: restrângerea activității (sau închiderea unor agenți economici) sau compensarea dificultăților economico-financiare cauzate de reducerea cererii atât prin reducerea producției până la nivelul acceptat de probabilitate, cât și prin creșterea arieratelor, pentru a-și asigura resursele financiare pentru supraviețuire. Cea de-a doua cale a asigurat premisele pen-

¹ Dobrescu, E. – *Viteza de circulație a banilor într-o economie în tranziție*, Comunicare prezentată la Sesiunea Științifică a IEI, Academia Română, București, 1994

tru o revenire relativ mai rapidă pe palierul de relansare economică, decât în cazul în care toate întreprinderile care au avut dificultăți s-ar fi închis.

În fine, o altă semnificație macroeconomică a evoluției arieratelor, deși indirectă, se referă la competitivitatea internă a sistemului bancar românesc. Faptul că sectorul privat continuă să prefere "creditul comercial" oferit de furnizori sau de buget (amânarea plății obligațiunilor către aceștia pentru asigurarea fluxului de numerar necesar derulării curente a activității) arată că sistemul bancar nu reprezintă un mediu prietenos pentru afaceri.

2. Evoluția plăților restante după 2008

În perioada de criză și post-criză, respectiv perioada 2009-2012, plățile restante din economie au înregistrat o creștere medie anuală mult peste cea a produsului intern brut sau cifra de afaceri, indicatori care reflectă evoluția economică, ceea ce argumentează aprecierea anterioară că plățile restante sau arieratele² au reprezentat o soluție pentru estomparea efectelor crizei economico-financiare.

Pentru exemplificare, evidențiem că plățile restante din anul 2012 au fost cu aproape 70% peste cele din anul 2008, în timp ce valoarea produsului intern brut s-a majorat doar cu 14%, iar valoarea cifrei de afaceri din economie cu 11,7%.

- modificare procentuală nominală față de anul anterior -

	2008	2009	2010	2011	2012
1. Plăți restante	21,9	39,3	-0,9	12,6	7,4
2. Produsul intern brut	23,7	-2,6	4,5	6,4	5,3
3. Cifra de afaceri	24,9	-11,2	7,1	9,6	7,2
4. Ponderea plăților restante în PIB - %	13,7	19,6	18,6	19,6	20,0
5. Ponderea plăților restante în cifra de afaceri - %	7,4	11,6	10,7	11,0	11,0

Sursa: Institutul Național de Statistică, Ministerul Finanțelor Publice

Tabelul nr. 1 Evoluția plăților restante și a altor indicatori economici

Analiza evoluției anuale relevă două momente importante după anul 2008, respectiv:

(i) anul 2009, anul în care economia românească a fost afectată brusc și neașteptat de criza mondială, cu o amploare nemaiîntâlnită în Europa și

(ii) anul 2010, când prin efortul de restructurare rapidă al sectorului privat s-a menținut viabilitatea acestuia și s-au contracarat efectele crizei.

În anul 2009 plățile restante au înregistrat cea mai mare creștere nominală de după anul 2000, deși valoarea PIB sau a cifrei de afaceri a înregistrat dinamici negative. Ca urmare, ponderea plăților restante în PIB a crescut brusc la aproape 20% de la numai 13,7% în anul 2008.

Tendința este argumentată și prin raportarea la cifra de afaceri, care în anul 2009 a înregistrat o contracție nominală de 11,2%. Ponderea plăților restante în cifra de afaceri s-a majorat de la 7,4% în anul 2008 la 11,6% în anul 2009, ca în anii ulteriori să se situeze sub această pondere.

În anul 2010, pornind de la dificultățile anului precedent, care a însemnat și o reducere semnificativă a numărului de agenți economici activi³, societățile comerciale care au rămas competitive au acționat pentru reducerea cheltuielilor (restructurarea personalului), dar și pentru o valorificare mai bună a stocurilor de materii prime și materiale. S-a reușit astfel, ca amplificarea vânzărilor (valoarea cifrei de afaceri) să nu se mai realizeze prin majorarea plăților restante.

² Conform reglementărilor legale în vigoare, arieratele pe care agenții economici activi le evidențiază prin bilanțurile contabile se referă doar la furnizori și credite bancare, ceea ce face dificilă analiza focalizată pe acest tip de plăți restante.

³ Conform datelor Registrului Comerțului, în anul 2009 și-au suspendat activitatea un număr de 134,4 mii agenți economici, comparativ cu 66,4 mii în anul 2010 și 21,1 mii în anul 2011, asemănător, dizolvările voluntare s-au situat la 30,1 mii agenți economici în anul 2009, 7,5 mii în anul 2010 și 11,7 mii în anul 2011.

Un argument suplimentar îl reprezintă evoluția cheltuielilor cu forța de muncă, care au înregistrat cea mai mare reducere în anul 2010, respectiv de 6,3% (8,8 miliarde lei). Procesul de restructurare a cheltuielilor cu forța de muncă a reprezentat de altfel o constantă a sectorului real. Ca urmare, această categorie de cheltuieli era în anul 2011 cu 4,6% sub nivelul din anul 2008.

- modificare procentuală nominală față de anul anterior -

	2005	2006	2007	2008
1. Plăți restante	-12,2	-1,7	8,8	21,9
2. Produsul intern brut	16,8	19,3	20,7	23,7
3. Cifra de afaceri	14,1	20,7	22,3	24,9
4. Ponderea plăților restante în PIB - %	18,7	15,4	13,9	13,7
5. Ponderea plăților restante în cifra de afaceri - %	10,4	8,5	7,6	7,4

Sursa: Institutul Național de Statistică, Ministerul Finanțelor Publice

Tabelul nr. 2 **Evoluția plăților restante în corelare cu activitatea economică în perioada anterioară crizei**

Ponderea actuală a plăților restante în PIB sau în cifra de afaceri este asemănătoare cu cea din anul 2005, iar creșterea nominală a plăților restante din anul 2012 se apropie de cea din anul 2007, ceea ce poate explica începutul unei tendințe de redresare și revigorare financiară a sectorului real, care susține caracterul sustenabil al creșterii economice. Datele din tabelul nr. 4 mai relevă un aspect, și anume faptul că în mod normal, unui proces de creștere economică îi este caracteristică reducerea relativă a plăților restante (de exemplu, ca pondere în PIB), ceea ce implică așteptări optimiste cu privire la rezultatele din anul 2013. Datele provizorii din prima parte a anului 2013 (semestrul I) confirmă această tendință. Față de semestrul I al anului 2012 plățile restante totale s-au redus cu circa 4%.

3. Modificări în structura plăților restante

Analiza modificărilor structurale de după 2008 permite detalierea caracterizării anterioare, în sensul **identificării categoriilor de plăți restante la care au apelat cu precădere întreprinderile pentru a-și asigura resursele financiare pentru continuarea activității.**

Din acest punct de vedere este de remarcat că în primul an de criză două au fost categoriile de plăți restante care s-au majorat semnificativ: obligațiile restante față de alți creditori decât furnizorii⁴ și restanțele la creditele bancare. În prima categorie se includ, în principal, salariații și acționarii asociați, ceea ce înseamnă că aceștia din urmă au renunțat temporar la dividende, lipsa de lichidități i-a determinat pe mulți întreprinzători să amâne plățile salariale. În anul 2009 ponderea obligațiunilor restante față de creditori în total plăți restante a crescut brusc la aproape 30% față de numai 22,6% în anul 2008.

Referitor la plățile restante către alți creditori (în principal salariați, acționari și asociați) subliniem că amânarea acestor plăți are un caracter temporar și ele nu pot fi amplificate pentru mult timp. De altfel, există un stoc de astfel de plăți restante relativ stabil, în corelație cu numărul societăților aflate în insolvență sau cu activitate suspendată. De aceea și vârful din anul 2009 a fost singular.

După anul 2010 s-a revenit la o valoare a acestor plăți restante în jurul a 17-19 mld. lei. Ca urmare, ponderea acestui tip de plăți restante în total plăți restante s-a redus la 18,5% în anul 2010 și 16,5% în anul 2012.

⁴ Obligațiile restante față de alți creditori cuprind: dobânzi aferente împrumuturilor și datorii asimilate, vărsăminte de efectuat pentru imobilizări financiare, personal - salarii datorate, personal - ajutoare materiale datorate, drepturi de personal neridicate, rețineri din salarii datorate terților, sume datorate acționarilor/asociaților, decontări cu acționarii/asociații privind capitalul, dividende de plată, decontări din operații în participație, împrumuturi din emisiuni de obligațiuni.

Dificultățile financiare induse de criză, de mediul bancar nefavorabil, de cererea internă și externă redusă au condus la restanțe din ce în ce mai mari la creditele bancare. Restanțele la creditele bancare și-au majorat ponderea în total plăți restante de la 1,9% în anul 2008 la 3,0% în anul 2009. Semnificativ este că această tendință continuă și după anul 2009. Ca urmare, în anul 2012, ponderea acestui tip de plăți restante în total a ajuns la 10,6%, depășindu-se pentru prima dată ponderea plăților restante către bugetul de stat sau bugetul asigurărilor de stat (fiecare cu o pondere de 10,1% în anul 2012).

- % din totalul plăților restante -

	2008	2009	2010	2011	2012
1. Plăți restante față de furnizori	57,0	50,3	54,3	49,8	51,1
2. Obligații restante față de bugetul asigurărilor sociale	8,9	8,5	10,0	10,9	10,1
3. Obligații restante față de alți creditori	22,6	29,5	18,5	15,6	16,5
4. Obligații restante față de bugetul de stat	8,1	7,7	10,0	12,0	10,1
5. Obligații restante la creditele bancare	1,9	3,0	6,0	10,4	10,6

Sursa: Calcule pe baza datelor din bilanțurile contabile

Tabelul nr. 3 Structura plăților restante pe categorii de obligații

Datele din tabelul nr. 4 arată o schimbare semnificativă de tendință în anul 2012 din punct de vedere al contribuțiilor diverselor categorii de plăți restante la dinamica nominală a plăților restante. După o contribuție pozitivă și relativ ridicată a sporurilor anuale de obligații restante către buget în perioada 2009-2011 (5,4% în anul 2009 și 6% în anul 2012), în anul 2012 această contribuție devine negativă. Tendința este asemănătoare cu cea din perioada de creștere economică 2006-2008. Dacă tendința va fi confirmată și de datele din 2013 s-ar putea aprecia că se confirmă, inclusiv de structura arieratelor, faptul că economia românească a intrat într-un nou ciclu de creștere economică. Cererea în creștere motivează întreprinderile să producă, chiar cu riscul creșterii plăților restante față de furnizori, dar să și obțină lichidități financiare suplimentare pentru a putea să-și onoreze obligațiile bugetare.

Cele mai moderate dinamici și modificări structurale apar în cazul plăților restante către furnizori și a obligațiilor bugetare restante, tendințe care reflectă pe de o parte o cauză obiectivă, respectiv generalizarea dificultăților financiare în sectorul real care au inclus presiuni pe agenți economici ca să nu mai producă datorii, iar pe de altă parte politica guvernamentală de întărire a disciplinei financiare și de reducere a evaziunii fiscale.

	2009	2010	2011	2012
A. Dinamica plăților restante - %				
• Plăți restante total	39,3	-0,9	12,6	7,4
• Plăți restante față de furnizori	23,0	6,9	3,4	10,2
• Obligații restante bugetare	29,1	22,4	28,1	-2,8
B. Contribuția obligațiilor bugetare și față de furnizori - %				
• Plăți restante față de furnizori	13,1	3,5	1,8	5,1
• Obligații bugetare restante	5,4	3,9	6,0	-0,7

Sursa: Calcule proprii pe baza datelor din bilanțurile contabile

Tabelul nr. 4 Contribuția obligațiilor restante bugetare și către furnizori în plățile restante totale

4. Arieratele bancare și față de furnizori

Așa cum precizam anterior, structurarea plăților restante, după durata acestora, nu se evidențiază în bilanțurile contabile decât pentru obligațiile restante către furnizori și către sistemul bancar.⁵

⁵ Conform bilanțurilor contabile, plățile restante se grupează în funcție de durata restanței în: restanțe după 30 zile; restanțe după 90 zile și restanțe de peste 1 an de zile.

Informațiile sunt însă expresive pentru analiza evoluției arieratelor în perioada de criză, dacă se are în vedere că cele două categorii de plăți restante reprezintă în anul 2012 circa 62% din totalul plăților restante din economia românească. Dacă ne referim doar la sporul de plăți restante din perioada 2009-2012, ponderea celor două componente depășește 65%. Chiar și numai analiza arieratelor interîntreprinderi este relevantă pentru evaluarea macroeconomică a arieratelor, dacă avem în vedere că plățile restante față de furnizori reprezentau, în anul 2012, 51% din totalul plăților restante.

În perioada 2009-2012, ca urmare a dificultăților economice, plățile restante mai mari de 90 de zile s-au majorat an de an. Prin corelare cu evaluările din prima parte a articolului, rezultă că, deși plățile restante – ca pondere în produsul intern brut – au avut o anumită stabilitate începând cu anul 2010, arierațele au continuat să-și majoreze această pondere, spre exemplu, în cazul plăților restante de peste 1 an, modificarea ponderii lor în PIB a fost mai pronunțată după criză decât în anul 2009, anul de vârf al crizei economice în România.

- % -

	2008	2009	2010	2011	2012
1. Plăți restante totale	13,7	19,6	18,6	19,6	20,0
2. Plăți restante față de furnizori și la creditele bancare	8,1	10,4	11,2	11,8	12,1
3. Arierate	4,6	6,8	7,7	8,4	9,3
4. Plăți restante de peste un an față de furnizori și la bănci	2,0	3,1	4,1	5,4	5,9

Sursa: Calcule pe baza datelor din bilanțurile contabile

Tabelul nr. 5 Ponderea în PIB a unor categorii de plăți restante și arierate

În perioada 2009-2012, **arieratele interîntreprinderi** s-au majorat semnificativ în condițiile în care atât numărul agenților economici, cât și al celor cu profit s-a redus. Mai mult, sub impactul crizei economico-financiare mondiale, structura arieratelor interîntreprinderi s-a modificat, plățile restante cu o vechime mai mare de 1 an de zile devenind predominante.

Arieratele interîntreprinderi, reprezentând restanțe față de furnizori de peste 90 de zile, au fost în anul 2012 de 1,93 ori mai mari decât în anul 2008. În cadrul acestora, arieratele cu o vechime mai mare de 1 an s-au majorat de circa 2,7 ori. Dacă în anul 2008 această categorie de arierate reprezenta 42% din arieratele interîntreprinderi și doar 24% din valoarea plăților restante față de furnizori, în anul 2012 ponderile respective s-au majorat la 58% și respectiv 42,5%. În perioada analizată, numărul societăților comerciale active (care au depus bilanțul) s-a redus cu 5%, iar numărul societăților active care au înregistrat profit s-a redus cu peste 30%, ceea ce explică prelungirea duratei restanțelor către furnizori.